

Gebiedsbeschrijving Aldeboarn – De Deelen, veenweidegebied in Fryslân

Lenneke Büller, projectleider Aldeboarn-De Deelen (hierna ADD) namens het gebied.

Aldeboarn – De Deelen (5300ha: 4000ha landbouw, 1000ha natuur, 300ha overig)

Het gebiedsproces in ADD is eind 2016 op initiatief van burgers en boeren (Stichting Beekdallandschap Koningsdiep | de Nije Boarn en Gebiedscoöperatie It Lege Midden) gestart. Aanleiding vormde de provinciale Veenweidevisie 2015: reductie bodemdaling door peilverhoging. Sinds 2021 wordt er gewerkt op basis van het provinciale Veenweideprogramma 2021 -2030: reductie CO₂-uitstoot en bodemdaling; realiseren robuust klimaatbestendig watersysteem en perspectief landbouw.

Stichting en coöperatie hebben van meet af aan ingezet op een *integrale aanpak*, met als doel het versterken van de vitaliteit (economisch en ecologisch), kwaliteit en identiteit van ADD als geheel. Om dat te bereiken worden ook andere opgaven en thema's meegenomen: biodiversiteit & natuur (waaronder realisering Aanvalsplan Grutto en landschapsgrond); landschap & cultuurhistorie; recreatie & toerisme; wonen & infra, energietransitie en reductie stikstofuitstoot. Om voor ADD een lange termijn ontwikkeling mogelijk te maken wordt samen met de overheden - naast een integraal gebiedsplan 2030 - ook een Koersdocument, een Integrale Gebiedsvisie 2050 gemaakt. Inzet is dat provincie, waterschap en de drie gemeenteraden zich vooraf aan deze visie committeren.

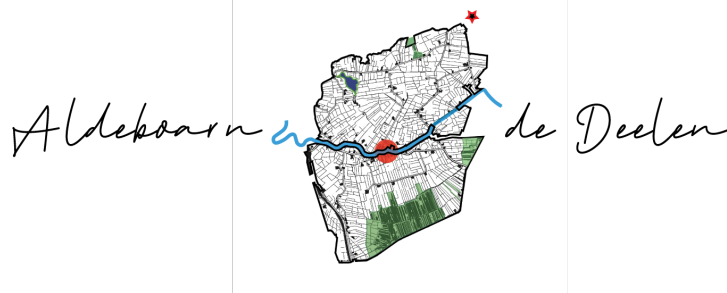
Gebiedsproces ADD: pionier en praktijkvoorbeeld integrale gebiedsgerichte aanpak

In ADD is van meet af aan integraal en gebiedsgericht gewerkt. Kennis en ervaring van de boeren en alle vragen die ze m.b.t. de opgaven en het gebiedsproces hebben, worden serieus opgepakt en vormen aanleiding voor onderzoek, pilots, meten, rekenen, informeren en adviseren. Boeren zitten in/aan alle belangrijke teams/tafels. De burgers zorgen voor de nodige verbreding: qua kennis, blik en ambitie. Samen met experts, (natuur)organisaties en overheden is verkend wat wensen en kansen zijn voor ontwikkelingen voor wonen & leven, de energietransitie en recreatie & toerisme. Het gebiedsplan wordt ontwikkeld vanuit gedegen gebiedskennis: hydrologisch, ecologisch, landschappelijk en op basis van individuele gesprekken met alle agrariërs. Er is zicht op de stoppers, verplaatsters, boeren die willen extensiveren etc. Dit is in beweging, maar we weten wat kan, niet kan en waar kansen liggen. Koersdocument en Gebiedsplan worden ontwikkeld o.l.v. de Gebiedscommissie ADD, geïnstalleerd door Gedeputeerde Staten. In deze commissie, onder onafhankelijk voorzitterschap, zitten geen belangenorganisaties maar mensen/partijen met wortels/belangen in de streek. De eerste gronden zijn gekocht, het eerste bedrijf verplaatst ... maar we kunnen geen vaart maken. Waarom?

ADD's remmende voorsprong: we moeten het wiel nog uitvinden terwijl het tijd is voor actie

In de tijd dat we bezig zijn, wijzigen opgaven en spelregels steeds. Het is essentieel dat er duidelijkheid komt. Dat is voor de boeren broodnodig *en* voor het (ontwerp)proces. Zonder duidelijkheid krijgen we de stip niet op de horizon en is de koers moeilijk te bepalen. Voor veenweide komt daar nog bij – ervan uitgaande dat de landbouw toekomst houdt in het gebied - dat we nog niet precies weten hoe de beoogde CO₂-reductie het beste te behalen en dat de rekenregels nog niet zijn uitgekristalliseerd. Maar er speelt nog iets.

De keuze van de overheid – waarmee we het helemaal eens zijn - om niet top-down te werken, maar gebiedsgericht en op basis van vrijwilligheid is geen makkelijke keuze. Er is sprake van *een dynamisch speelveld* en de dynamiek die hier speelt is nieuw voor de overheid. Het vergt innovatie qua beleid en (landinrichtings-)instrumentarium. Daar is voor ons het wachten op. Op handelingsruimte: qua middelen, instrumenten en voorwaarden. Daardoor is het nu niet mogelijk om assertief en anticiperend in te kunnen spelen op kansen en situaties die zich in het veld (gaan) voordoen. Daar lopen we in de praktijk tegenaan. Hieronder een opsomming.

- 1) *actief grondbeleid* faciliteert extensivering, compensatie in grond, ruilverkaveling en een proces dat zoveel mogelijk anticipeert op een 'natuurlijk verloop'.
- 2) *flankerend beleid* is nodig om de negatieve gevolgen voor inkomen en vermogen als gevolg van peilverhoging te compenseren. NB: dit wordt in een iteratief proces met ADD in Fryslân ontwikkeld.
- 3) een *voorkeursrecht* helpt sturing te geven aan het proces. Relatief goedkope veenweidegrond wordt door grote intensieve bedrijven (van buiten ADD) opgekocht voor mestplaatsingsruimte >> uitholling landelijk gebied en weg grond en kans.
- 4) *verplaatsing faciliteren* van veenweideboeren naar duurdere grond biedt perspectief en voorkomt stagnatie in de grondmobiliteit. NB: het verschil in grondprijs tussen veen - en b.v. kleiweiden, waar minder opgaven samenkomen, is voor veel boeren te groot (en wordt naar verwachting nog groter).
- 5) *financieringsproblemen (helpen) oplossen* maakt verplaatsing naar duurdere grond mogelijk en helpt boeren die zeer extensief moeten/willen gaan boeren. De overheid zou grond kunnen uitgeven in erfpacht of kunnen faciliteren dat derden dit doen.
- 6) *afwaardering gekoppeld aan een kwalitatieve verplichting* maakt het mogelijk om (een combinatie van) extra doelen te realiseren. Wij noemen het 'dubbel-doelgronden'. Naast productie het doel peilverhoging, waterberging, greppelinfiltratie, weidevogels, erfgoed, een overgangszone tussen landbouw en natuur (landschapsgrond) etc.

Gebiedsgericht en maatwerk = intensief en vraagt tijd.

De overheid definieert de opgaven en stelt hopelijk werkbare kaders vast. Maar er leiden meer wegen naar Rome en dus kunnen er keuzes gemaakt worden - met (en vanuit kennis van) het gebied. Op basis van peilverhogingsscenario's werken we in ADD stapsgewijs toe naar de meest optimale uitkomst voor alle doelen, in samenhang met elkaar. Wat levert dit scenario op qua CO2 en bodemdaling; wat vraagt het qua aanpassing van het watersysteem en KRW; hoe ontstaat voor de boeren het meeste perspectief en welke koppelkansen zijn er te verzilveren? En, als je de negatieve effecten compenseert met geld en/of grond - het uitgangspunt van het flankerend beleid - hoeveel gronddruk ontstaat er dan in dit scenario? En hoeveel kost het? Wegen kosten en resultaten tegen elkaar op? ADD zit midden in dit maatwerk-proces. Daarvoor is tijd nodig. Wij hopen dat het Rijk zich dit realiseert.

Wat heeft u nodig van het landelijk beleid? Hoe ziet de provincie haar rol?

Wij, als gebiedspartijen zien dat Fryslân het dynamische spel van de gebiedsgerichte aanpak nog niet voldoende kan spelen, om redenen die hierboven zijn benoemd. Ze heeft van het Rijk een helder doelstellingskader nodig en helderheid over de beschikbare instrumenten. Ook instrumenten in geval vrijwillige medewerking niet (voldoende) slaagt. Essentieel wordt in hoeverre beleid en instrumenten die momenteel door het Rijk ontwikkeld worden, aansluiten op de regionale processen en taakstellingen. Biedt het Rijk aan wat de regio nodig heeft om de opgaven van het Rijk te kunnen uitvoeren? Afstemming is cruciaal - provincie en wij gaan deze maand in gesprek met LNV. Neem een nationale grondbank. Dat kan, als het maar geen vertraging oplevert en de regie bij de regio blijft. Die heeft veel beter zicht op de lokale situatie. Voorkom verschillende potjes met allemaal strikte voorwaarden en/of vormen van verantwoording. Geef ons vertrouwen en heus: wij zullen als regio gedegen verantwoording afleggen. Tot slot een punt dat ons, gebiedspartijen zeer aan het hart gaat. Deze opgave strekt verder dan de uitvoering van de doelen het NPLG. Deze transitie moet *het landelijk gebied als zodanig* een plus opleveren. Geen uitholling maar vooruitgang - brede welvaart. Maar daar moet je actief op inzetten. Op *kunnen* inzetten. Dat veronderstelt ruimte - ook financieel (een percentage?). Het is doodzonde als er, bij gebrek aan speelruimte, kansen voor open doel worden gemist! En het genereert zoveel positieve energie, merken we, als de mensen zien dat deze transitie ook winst kan opleveren voor de streek. Wijzelf zullen er alles aan doen om dit voor elkaar te krijgen. Wij hopen u ook.